

Stockholms
universitet

Kriminologiska institutionen

”...tills jag träffade min fru...”

Om betydelsen av partner för individers upphörande
med kriminalitet

Examensarbete 15 hp

Kriminologi
Kriminologi III (30 hp)
Höstterminen 2011
Robin Kristensson

Sammanfattning

Denna studie är ett bidrag till ett stort forskningsprojekt som just nu bedrivs vid Kriminologiska institutionen på Stockholms universitet. Projektet leds av professor Jerzy Sarnecki och dess övergripande forskningsfråga är: ”vilka processer, faktorer och händelser har haft betydelse för individers start, fortsättning och uppbrott från och/eller återgång till en brottskarriär?”.

Min studie bygger på en sekundäranalys av 28 st. kvalitativa intervjuer som genomförts av forskargruppen i projektet, och syftet med min studie är att undersöka intervjudeltagarnas berättelser om partners genom åren, för att få djupare förståelse för vilken betydelse sådana partners har haft för deras upphörande med kriminalitet. Syftet är också att undersöka om betydelsen av partner skiljer sig åt mellan män och kvinnor. Mina frågeställningar är: Vilken betydelse har partners haft för intervjudeltagarnas upphörande med kriminalitet?, samt Vilka likheter och skillnader finns i betydelsen av partner mellan män och kvinnor?

För att tolka berättelser om betydelsen av partner i de kvalitativa intervjuerna används framförallt Laub & Sampsons *age-graded theory of informal social control*. För att fördjupa tolkningen och kunna tolka likheter och skillnader mellan könen används genusteori.

Studien visar att partners i flera fall har varit direkt avgörande för intervjudeltagarnas upphörande med brottslighet. Kopplingen mellan partner och upphörande med brott är starkare för männen än för kvinnorna i studien, vilket visar på genuskillnader och förklaras utifrån skillnader i den rådande genusordningen.

Avslutningsvis ger studien förslag till vidare forskning, framförallt om betydelsen av våld i nära relationer för individers upphörande med kriminalitet.

Nyckelord: vändpunkt, partner, upphörande, genus, kontrollteori.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
2. Syfte och frågeställningar.....	1
3. Tidigare forskning.....	2
3.1 Faktorer bakom individers in- och utgångar ur brottslighet.....	2
3.2 Forskningsläget om individers upphörande med brott.....	3
3.3 Betydelsen av genus för kvinnors livssituationer.....	3
3.4 Betydelsen av genus för mäns upphörande med brottslighet.....	4
4. Teori.....	4
4.1 Teorin om sociala band.....	5
4.2 Rutinaktivitetsteorin.....	6
4.3 Age-graded Theory of Informal Social Control.....	7
4.4 Genusteori.....	8
4.5 Centrala begrepp.....	10
4.5.1 Upphörande.....	10
4.5.2 Vändpunkt.....	11
4.5.3 Partner.....	11
5. Metod.....	12
5.1 Forskningsgruppens insamlingsmetod.....	13
5.1.1 Jag får tillgång till intervjuerna.....	14
5.1.2 Etiska överväganden.....	15
5.2 Min analysmetod.....	16
6. Resultat och analys.....	17
6.1 Männens livshistorier.....	18
6.1.1 Carl.....	18
6.1.2 Peter.....	19
6.1.3 Tom.....	20
6.2 Betydelsen av partner för männen.....	21

6.3 Kvinnornas livshistorier.....	22
6.3.1 Marie.....	22
6.3.2 Sofia.....	23
6.3.3 Helen.....	24
6.4 Betydelsen av partner för kvinnorna.....	25
6.5 Likheter och skillnader i betydelsen av partner mellan män och kvinnor....	26
7. Slutsatser.....	27
7.1 Partner som vändpunkt.....	27
7.2 Dubbel avvikelse och begränsade handlingsalternativ.....	28
8. Avslutande diskussion.....	29
8.1 Förslag på vidare forskning.....	30
9. Litteraturförteckning.....	31
10. Övriga källor.....	32

1. Inledning

Just nu bedrivs ett stort forskningsprojekt på Kriminologiska institutionen som heter "*The Stockholm Boys: Life-Courses and Crime In the Swedish Welfare State Through Half a Century*", hädanefter kallat Stockholmsprojektet¹. Det är ett longitudinellt projekt som med både kvalitativa och kvantitativa metoder syftar till att undersöka livsloppen hos individer med och utan brottslig bakgrund. Professor Jerzy Sarnecki leder projektet, vars övergripande forskningsfråga är: "vilka processer, faktorer och händelser har haft betydelse för individers start, fortsättning och uppbrott från och/eller återgång till en brottskarriär?" (Kriminologiska institutionen, 2010). Föreliggande studie är ett bidrag till detta forskningsprojekt, och bygger på en liten del av det gigantiska material som projektet innefattar. Jag har nämligen fått ta del av 28 st. kvalitativa uppföljningsintervjuer med individer som intervjuades för första gången för ca 15 år sedan med anledning av att de under tonåren placerades på särskilda ungdomshem (mer om detta under metodavsnittet). Uppföljningsintervjuerna är gjorda under 2010-2011.

Stockholmsprojektet är nära nog unikt i världen och den kanske främsta styrkan med dess kvalitativa longitudinella studie av livslopp är att forskarna får följa individerna genom deras liv och höra deras egna tolkningar av varför deras liv tagit den väg det tagit (Carlsson, 2011, s. 5). Ett centralt begrepp för studien är vändpunkt, som kortfattat kan beskrivas som en viktig händelse i en individs liv som får individen att tänka och handla i nya banor (vändpunkter definieras mer utförligt under teoriavsnittet nedan). Tidigare forskning av Laub & Sampson (2003, s. 41) på amerikanska män har visat att en sådan vändpunkt som var viktig för männens upphörande med brottslighet var giftermål. Detta gör det intressant att undersöka om nära relationer med en partner är en viktig vändpunkt även för människor med kriminell livsstil i Sverige – såväl män som kvinnor, vilket leder oss in på denna studies syfte.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka intervjudeltagarnas berättelser om partners genom åren, för att få djupare förståelse för vilken betydelse sådana partners har haft för deras upphörande med kriminalitet. Syftet är också att undersöka om betydelsen av partner skiljer sig åt mellan män och kvinnor. Frågeställningarna blir således:

- Vilken betydelse har partners haft för intervjudeltagarnas upphörande med kriminalitet?
- Vilka likheter och skillnader finns i betydelsen av partner mellan män och kvinnor?

¹ Att projektet heter *Stockholm Boys* är missvisande då det faktiskt även ingår kvinnor i materialet.

Anledningen till att studien begränsas till att endast undersöka betydelsen av partner för *upphörandet* med kriminalitet och inte för kriminalitet i stort är förutom rent tids- och utrymmesmässiga skäl dels på grund av eget intresse, men också för att faktorer som ligger bakom att individer i Sverige upphör med brott är förhållandevis outforskat (SOU, 2010, s. 133).

3. Tidigare forskning

3.1 Faktorer bakom individers in- och utgångar ur brottslighet

Den ovan nämnda studien av Laub & Sampson (2003) är ett longitudinellt projekt som till stor del liknar Stockholmsprojektet och därmed även föreliggande studie. Laub & Sampson har sedan 1987 tagit över ett enormt datamaterial från ett longitudinellt projekt av makarna Sheldon och Eleanor Glueck som var verksamma vid Harvard Law School. Deras studie är en av kriminologins mest inflytelserika studier genom tiderna och behandlar både kvalitativa och kvantitativa data från 500 män som suttit inlåsta på reformskolor under sin uppväxt, och 500 män i samma ålder som inte var kända hos polisen under sin uppväxt. Den sistnämnda gruppen fungerade som kontrollgrupp och jämfördes individ för individ beträffande ålder, etnicitet, IQ samt klass. Samtliga 1000 män var vid projektets start mellan 10-17 år gamla och födda i Boston, USA mellan åren 1924-1932. Männens följdes upp och nya kvalitativa och kvantitativa data samlades in när de var 25 och senare 32 år gamla (Laub & Sampson, 2003, s. 5, 8, 61-62).

Sedan Laub & Sampson tagit över paret Gluecks material har de fortsatt att följa upp männen, och i den senaste studien samlades kvalitativa och kvantitativa data om männen med brottslig bakgrund in då de var ca 70 år gamla. Mest relevant för min studie är de 52 kvalitativa livshistorieintervjuer som genomfördes i denna uppföljning. Dessa uppföljningsintervjuer har precis som de intervjuer som behandlas i föreliggande studie en retrospektiv ansats, och syftar till att undersöka intervjudeltagarnas hela livslopp (Laub & Sampson, 2003 s. 8, 69; Carlsson, 2011, s. 6). Laub & Sampson (2003) är i sin studie ute efter att förstå och förklara intervjudeltagarnas livshistorier, med särskilt fokus på in- och utgångar ur brottslighet och viktiga sociala skeenden i vuxnas liv såsom arbete, familj och militärtjänstgöring (Laub & Sampson, 2003, s. 8-9). De studerar betydelsen av giftermål för männens upphörande med brottslighet, och finner att ett lyckligt äktenskap i många fall är direkt kopplat till upphörande med kriminalitet (Laub & Sampson, 2003, s. 134).

Avsnittet ovan visar att föreliggande studie har mycket gemensamt med Laub & Sampsons (2003) arbete, men stora skillnader finns också. Bland de mest avgörande är intervjudeltagarnas åldersskillnad, att Laub & Sampson endast behandlar män och att deras studie är genomförd i USA. Alla dessa faktorer är viktiga att ta med i beräkningen eftersom det som haft betydelse för

amerikanska män födda på 20- och 30-talen inte behöver ha samma betydelse för svenska män och kvinnor födda på 70-talet. Därför har jag sökt andra, framförallt svenska eller nordiska studier som liknar min egen.

3.2 Forskningsläget om individers upphörande med brott

I ett nyligen utfärdat betänkande från statens offentliga undersökningar fastslås att faktorer som ligger bakom att individer i Sverige upphör med brott är förhållandevis outforskat (SOU, 2010, s. 133). I samma betänkande konstateras också att även om giftermål har visat sig ha betydelse för mäns val att upphöra med brottslighet är sambandet mellan giftermål och upphörande för kvinnor inte alls lika entydigt, dock saknas referens till någon studie som kan belägga konstaterandet (SOU, 2010, s. 134-135).

Laub och Sampson har, förutom den longitudinella studie som just behandlats, gjort en annan omfattande studie (2001) där de gått igenom forskningslitteratur som behandlar brottslingars² upphörande med brott. De inleder artikeln med att konstatera att trots att de allra flesta brottslingar upphör med sitt kriminella beteende innan döden är upphörandeprocessen dåligt undersökt eftersom kriminologin varit långt mer intresserad av vad som får individer att börja med brottslighet (Laub & Sampson, 2001, s. 1). Vidare skriver de att ett av de mest outforskade områdena kring upphörande med brottslighet är genus. De allra flesta brottslingar är män och deras upphörande verkar vara kopplat till deras relationer med konforma individer av det motsatta könet, men även brottsaktiva kvinnor upphör med brottslighet i samma procentuella utsträckning som män. De frågar sig vad som ligger bakom upphörandeprocessen för kvinnor, men finner inga lämpliga svar i den forskning de har gått igenom (Laub & Sampson, 2001, s. 24-25). Betydelsen av genus för skillnader mellan könen är viktigt för föreliggande studie, men lika viktigt är även betydelsen av genus för likheter – såväl mellan könen som inom könen. Detta tas upp mer under teoriavsnittet.

3.3 Betydelsen av genus för kvinnors livssituationer

En svensk, nutida studie som behandlar betydelsen av genus för skillnader och likheter mellan socialt exkluderade kvinnors livssituationer är Landers studie ”Den flygande maran” från 2003. Det är en etnografisk studie om åtta kvinnliga narkotikabrukarens levnadsförhållanden i Stockholm. Studien behandlar också kvinnornas handlingsalternativ, som är starkt begränsade p.g.a. deras

² Jag är för egen del sparsam med ord som brottsling/kriminell/missbrukare och liknande då sådana begrepp gör individens handlingar till identitet, vilket kan verka stämplande mot individen. Att tillskriva en individ en negativ identitet kan leda till vad Lemert kallar för ”sekundär avvikelse”, dvs. att individen begår nya brott i linje med sin nya identitet (för en fördjupning se Lemert 1951). Emellertid använder Laub & Sampson (2001) begreppet ”criminal offender” i detta sammanhang, och därför översätter jag det rakt av med brottsling.

sociala exkludering. Lander följde dessa kvinnor under 2,5 år och de resultat som är mest relevanta för min studie rör betydelsen av partner för kvinnornas livssituation. Kvinnorna förhöll sig ständigt till den normativa femininiteten³, de ville framstå som respektabla kvinnor även om drogbruket och deras levnadssituation i övrigt gjorde att de själva och övriga samhället definierade dem som avvikare (Lander, 2003, s. ii, 2, 183, 292-293). Ett sätt att nå respektabilitet var att få en identitet som ”ordentlig kvinna” av en man, att vara respektabel var för kvinnorna samma sak som att vara monogamt heterosexuell. Det handlade mycket om att finna ”den rätte” och männen hade således en stor roll i kvinnornas liv (Lander, 2003, s. 142, 154). Dock visade det sig att de män kvinnorna träffade sällan var ”den rätte”, och psykisk och fysisk misshandel samt annan form av utnyttjande av kvinnornas kroppar var inget ovanligt inslag i dessa relationer. Ett sätt för kvinnorna att döva sig och stå ut under perioder med sådan misshandel och misär var att trappa upp drogbruket (Lander, 2003, s. 172-173, 193-195, 200, 222-223).

3.4 Betydelsen av genus för mäns upphörande med brottslighet

En brittisk studie av Gadd & Farrall (2004) behandlar betydelsen av genus för likheter och skillnader i mäns berättelser om partners betydelse för deras upphörande med brott. Deras fallstudie djupanalyserar kvalitativa intervjuer av två mäns livshistorier, och syftet är att förstå intervjudeltagarnas uttalade och i vissa fall omedvetna mening med deras berättelser (Gadd & Farrall, 2004, s. 131-132). Mycket kortfattat är deras resultat att den ena mannen upphörde med kriminalitet tack vare sin flickvän, medan den andre mannen fortsatte med brott men flyttade in i kriminaliteten i förhållandet då han misshandlade sin flickvän såväl psykiskt som fysiskt. Senare gick den andre mannen med i en grupp för anti-våld och tog steg mot upphörande med brottslighet även han (Gadd & Farrall, 2004, s. 134, 136, 139). Gadd & Farrall använder genusteori för att tolka sina resultat och finner att likheter och skillnader i de två männen kriminalitet och upphörande med kriminalitet är beroende av de sociala förväntningar som männen har på sig själva och andra, i form av exempelvis förmåga att slå tillbaka, dölja sårbara känslor, kunna kontrollera den privata sfären samt deras egna föreställningar om hur ”goda” fruar och mödrar ska vara och kanske framförallt hur ”goda” fäder och makar ska vara (Gadd & Farrall, 2004, s. 145).

4. Teori

De huvudsakliga teorierna som kommer att användas för att tolka och förstå resultaten är genusteori samt Laub & Sampsons *age-graded theory of informal social control*. Då den sistnämnda bygger vidare på två klassiska teorier anses det vara av vikt att inledningsvis kort presentera även dessa.

³ Se genusavsnittet under teoridelen nedan för en begreppsförklaring.

4.1 Teorin om sociala band

Hirschi teori om sociala band från 1969 är en kriminologisk kontrollteori, vilket innebär att den syftar till att förklara vad som får människor att avstå från brottsligt beteende. Teorin om sociala band utgår ifrån att brottslighet beror på att individens band till samhället försvagas eller bryts. Brutna eller försvagade band till samhället ger i sin tur individen tillfälle att begå brott (Hirschi, 1969, s. 3, 16, 34). Hirschi (1969) identifierar fyra aspekter hos de sociala banden som knyter individen till samhället; *Attachment* (anknytning), *Commitment* (åtagande), *Involvement* (delaktighet) och *Belief* (övertygelse). Attachment är individens anknytning till konventionella personer och går ut på att en individ som inte bryr sig om andra samhällsmedborgares önsknings och förväntningar på denne inte heller är bunden till de normer samhällsmedborgarna har satt upp – och individen är då fri att avvika (Hirschi, 1969, s. 18).

Hirschi (1969) menar att de flesta nog skulle instämma i att individer ibland lyder lagen enbart på grund av rädslan för konsekvenserna om de skulle bryta mot den. Denna rationella del i konformiteten kallas åtagande. Tanken är att individen investerar tid, energi och sig själv i en viss typ av aktiviteter, exempelvis att få en bra utbildning, jobb eller ett gott rykte. När individen sedan överväger att bryta mot lagen måste denne väga kostnaden att förlora dessa investeringar mot vad som finns att tjäna på att bryta mot lagen (Hirschi, 1969, s. 20).

Delaktighet handlar om att individen avsätter tid till konventionella aktiviteter som arbete och familj och därför inte får tid eller tillfälle att begå brott (Hirschi, 1969, s. 22).

Hirschi är konsensusteoretiker och det tar sig uttryck i att han menar att alla medborgare i samhället delar ett gemensamt värdesystem, men styrkan i individens övertygelse om att detta värdesystem är det enda rätta varierar. Svag övertygelse gör det lättare att bryta mot normerna (Hirschi, 1969, s. 25-26).

Det är viktigt att poängtera att alla dessa aspekter av de sociala banden hänger ihop, och starka band till det konventionella samhället i form av någon av de fyra aspekterna ökar sannolikheten för förstärkning av de övriga aspekterna också (Hirschi, 1969, s. 27). Ett exempel som är relevant för min studie är att starka band i form av anknytning till en laglydig partner ökar sannolikheten för individen ifråga att involveras i konventionella aktiviteter (individen kanske stannar hemma med sin partner istället för att "hänga på stan" eller liknande), vilket i sin tur gör att individen får mindre tid och tillfällen att begå brott. För att göra ett gott intryck på sin partner kanske individen investerar tid och energi på att skaffa ett jobb eller ett anständigt hem åt dem båda, och får på detta sätt allt mer

att förlora på att begå brott. Dessutom har enligt Hirschis modell den laglydige partnern stark övertygelse om det gemensamma värdesystemets giltighet, och partnerns starka inflytande över individen kan få denne att tänka i samma banor⁴.

4.2 Rutinaktivitetsteorin

Cohen & Felson utvecklade 1979 den klassiska *rutinaktivitetsteorin* som är en populär förklaringsmodell inom kriminalpolitiken än idag. Teorin går ut på att tre faktorer krävs som förutsättning för att ett brott ska kunna begås. Dessa tre är motiverad förövare, lämpligt brottsobjekt samt avsaknad av kapabla väktare. De tre faktorerna är alltså förutsättningar för brott, och om ett av dem inte finns i en situation kan heller inget brott begås där och då (Cohen & Felson, 1979, s. 589-590, 604). Med rutinaktiviteter menas rutiner i vardagslivet och det kan exempelvis handla om var man arbetar eller går i skolan, hur man transporterar sig samt hur man spenderar sin fritid. Namnet rutinaktivitetsteorin (*Routine Activity Approach*) kommer av att Cohen & Felson (1979) menar att kriminellt beteende är något som uppkommer i individers vardagssituationer, och således är beroende av deras rutiner och vardagsaktiviteter. En kriminell livsstil ger individen rutinaktiviteter som gör att denne hamnar i brottsinbudande situationer (Cohen & Felson, 1979, s. 589, 591). Rutinaktiviteter kan ta plats i hemmet, på jobbet samt i andra aktiviteter utanför hemmet, och de flesta brottsrelaterade rutinaktiviteter äger rum utanför hemmet dvs. att med rutinaktiviteter utanför hemmet riskerar man att både utsättas för- och begå brott i högre utsträckning än med rutinaktiviteter i hemmet⁵ (Cohen & Felson, 1979, s. 593, 595). Eftersom brottsligheten enligt rutinaktivitetsteorin är beroende av vårt sätt att spendera vår vardag är den svår att påverka utan att behöva ändra på stora delar av hur vi lever. Därför menar Cohen & Felson att den ökande kriminaliteten under 60-talet inte bör ses som ett tecken på samhällets sociala förfall utan snarare som en biprodukt av ökad frihet och välstånd såsom det tar sig uttryck i individers vardagliga rutinaktiviteter (Cohen & Felson, 1979, s. 605).

⁴ Hirschis teori om sociala band har utstått stark kritik från genusteoretiker som exempelvis Messerschmidt (1993, s. 2-3). Kritiken går ut på att Hirschi när han skulle testa sin teori till en början hade data på både pojkar och flickor i sin studie. Utan vidare förklaring strök han dock flickorna ur studien och fokuserade endast på pojkarna. Hirschi hade således med sin teori och sitt material ett gyllene läge att undersöka om flickor har starkare sociala band till samhället än pojkar, men hans tillvägagångssätt gjorde att studien omöjligt kunde förklara varför pojkar begår mer och allvarligare brott än flickor. Med andra ord uteslöt Hirschi det han borde ha fokuserat på eftersom frågan var varför människor inte begår brott.

⁵ Cohen & Felson medger att det de kallar för *familjevåld* är svårt att mäta och att mörkertalet är stort även i självdeklarationsstudier med fokus på utsatthet, men de håller ändå fast vid sitt påstående och hänvisar till studier som visar att familjemedlemmar inte är lika farliga för varandra som andra kontakter utom familjen är för dem (Cohen & Felson, 1979, s. 594). Jag anser att Cohen & Felson i detta fall tar lite väl lätt på problemet med våld i nära relationer, som många studier har visat är ett mycket allvarligt problem (se t.ex. Lander 2003 eller Gadd & Farrall 2004). Bara i Sverige dödas ungefär 17 kvinnor varje år av män som de vid tillfället hade eller hade haft en nära relation till. Dessa 17 utgör ca en tredjedel av samtliga mord per år (Brå 2007, s. 6).

4.3 Age-graded Theory of Informal Social Control

Laub & Sampsons teori som de kallar för ”age-graded theory of informal social control” bygger på både Hirschis (1969) teori om sociala band och Cohen & Felsons (1979) rutinaktivitetsteori. Teorin syftar till att identifiera faktorer bakom både fortsättning och upphörande med en kriminell livsstil. Det är i princip samma faktorer som ligger bakom båda fenomenen, men p.g.a. studiens syfte fokuserar jag här på hur teorin förklarar upphörande från brottslighet. Laub & Sampson (2003) menar att tre övergripande faktorer kan förklara en individs upphörande; 1, de sociala bandens anknytning, åtagande, delaktighet och övertygelse ökar hos individen, 2, individen skaffar sig bättre strukturerade och konforma rutinaktiviteter samt 3, individen vill och väljer aktivt att upphöra med brott. Dessa tre faktorer samverkar på så sätt att en utökning av de sociala banden ger individen möjlighet att skaffa sig bättre strukturerade och konforma rutinaktiviteter, och utan individens egen vilja att upphöra med brottslighet spelar de nya sociala banden och rutinaktiviteterna mindre roll. De sociala banden och rutinaktiviteterna påverkas av individens val och vilja, och samtidigt kan de påverka individens val i en konform eller kriminell riktning, beroende på hur de är beskaffade. Vidare är samtliga tre faktorer beroende av individens ålder. Både formell och informell kontroll⁶ har visat sig ha större inverkan på en individ ju äldre individen blir. Ett exempel på den formella kontrollens ökade inverkan är att äldre individer i Laub & Sampsons (2003) studie var betydligt mer rädda för att sitta mer i fängelse än yngre individer var. Förutom detta påverkar ålder även individens hälsa negativt, vilket i sin tur starkt kan påverka individens vilja att upphöra med brott (Laub & Sampson, 2003, s. 35-39).

Laub & Sampson (2003) har, som sagts ovan, sett att giftermål var starkt kopplat till männens upphörande. Detta förklarar de med att giftermål innebär en investering i sociala band (t.ex. anknytning till sin partner), vilket i sig kan verka brottspreventivt eftersom individen upplever sig få för mycket att förlora på att begå brott (Laub & Sampson, 2003, s. 42). Vidare innebär giftermål förändrade rutinaktiviteter eftersom, med Laub & Sampsons (2003) ord: ”It is reasonable to assume that married people will spend more time together than with their same-sex peers” (Laub & Sampson, 2003, s. 42). Dessutom innebär giftermål ökad social kontroll från makan, vilket kan leda till upphörande med brottslighet (Laub & Sampson, 2003, s. 43). Laub & Sampsons (2003) studie behandlar endast män, och de konstaterar att giftermål på rent logisk grund måste betyda fördelar för män. Detta eftersom kvinnor generellt inte är lika brottsaktiva och har högre självkontroll än

⁶ Formell kontroll i sin renaste form är auktoritär och utövas av statens myndigheter som t.ex. polis, socialtjänst eller kriminalvård. Denna karaktäriseras således av lagar. Informell kontroll utövas i sin tur av sociala kontakter såsom familj, vänner eller arbetskamrater och präglas av sociala regler och normer. Dock bör denna distinktion inte ses som en dikotomi. Polisen är inte sällan informell i sin kontakt med allmänheten och föräldrars sociala kontroll över barn är delvis formell och lagstadgad genom t.ex. föräldrabalken (Sarnecki, 2009, s. 327-328).

män och därför är det logiskt att de allra flesta kvinnor är mer konforma än männen och därför påverkar männen i konform riktning⁷ (Laub & Sampson, 2003, s. 45).

4.4 Genusteori

Messerschmidt riktade år 1993 stark och välgrundad kritik mot de stora kriminologiska teorierna för att dessa är ”alarmerande genusblinda”. Med detta menar Messerschmidt (1993) att även om kriminologer länge vetat om att de allra flesta brott begås av pojkar och män, och att kriminologin därför mestadels handlat om pojkar och män, så har teorierna sällan behandlat betydelsen av genus för mäns överrepresentation i brottstatistiken (Messerschmidt, 1993, s. 1). En snabb överblick över de tre teorier jag hittills presenterat bekräftar detta påstående. Teorierna är skrivna av män, handlar om hur man ska förstå pojkar och mäns brottslighet och dessutom saknas ett genusperspektiv hos samtliga tre. Jag ämnar här bryta denna genusblindhet och lyfta fram genus som en viktig faktor för förståelsen av såväl män som kvinnors upphörande med brottslighet.

För att kunna tolka och förstå skillnader och likheter mellan mäns och kvinnors upplevelser av betydelsen av partner för deras upphörande med brottslighet kommer jag att använda genusteori. Messerschmidt (2004) menar att Oakley var först med att utförligt skilja mellan kön och genus, där kön syftar till de biologiska skillnaderna mellan män och kvinnor (genitalia och reproduktionsskillnader som kan anses vara universella). Genus i sin tur syftar här till sociala skillnader som kopplas samman med respektive kön (maskulinitet och femininitet), dessa är inte universella utan beror på den kulturella kontexten (Messerschmidt 2004, s. 15). Med en sådan uppdelning⁸ blir det tydligt att mäns och kvinnors olika maktpositioner i samhället beror på sociala snarare än biologiska skillnader – och därmed på påverkningsbara kulturella och kontextuella snarare än förutbestämda faktorer. Genusteori lägger således fokus på sociala skillnader mellan hur män och kvinnor uppfattas och förväntas vara i ett samhälle och den roll sådana förväntningar spelar för individernas beteende (Messerschmidt, 2004, s. 16). Maktskillnader existerar inte endast mellan könen utan, som jag varit inne på tidigare, även inom könen och Messerschmidt poängterar

⁷ Här är det tydligt hur nitiskt Laub & Sampson utgår från heteronormen eftersom ett äktenskap här per definition innebär en relation mellan en man och en kvinna. Så behöver det ju absolut inte vara i Sverige och faktiskt inte heller i vissa delstater i USA. Detta begränsade synsätt kommer att diskuteras vidare under centrala begrepp nedan.

⁸ Oakley gjorde denna uppdelning på 1970-talet och den kan idag anses föråldrad. Att se kroppen som statisk och biologiskt determinerad och således endast fokusera på socialt skapade genusskillnader i handlings- och tankemönster är en grov förenkling av genusbegreppet idag. Messerschmidt själv propagerar för att åter se till kroppen, men nu som genusberoende, dvs. socialt skapad. Han menar att livserfarenheter och sociala handlingar förkroppsligas och därmed kan kroppen anses vara föränderlig och påverkbar (Messerschmidt, 2004, s. 15, 18-19). Med detta följer att maskulinitet och femininitet inte är kopplat till biologiskt kön utan kvinnor kan göra maskuliniteter och män femininiteter. Jag instämmer i Messerschmidts poäng, men eftersom information om hur intervjudeltagarna i min studie använder sina kroppar saknas nöjer jag mig här med Oakleys förenklade uppdelning av kön och genus.

därför vikten av att prata om flera maskuliniteter och femininiteter för att kunna studera både mäktiga och maktlösa män och kvinnor (Messerschmidt, 2004, s. 18).

Maktrelationerna mellan olika maskuliniteter och femininiteter i ett samhälle bildar vad Connell (2002, s. 54) kallar för genusordning. Den nu rådande genusordningen innebär enligt Connell att män över hela jorden på ett strukturellt plan, dvs. som grupp, dominerar kvinnor som grupp och detta rådande maktövertag beskriver han som en maskulin hegemoni (Connell, 1987, 183). Messerschmidt (2004) tolkar begreppet hegemonisk maskulinitet som den kulturellt idealiserade formen av maskulinitet i en viss historisk och kulturell kontext, dvs. den form av maskulinitet som tillskrivs mest makt, ses som ”det normala” och som alla andra maskuliniteter och femininiteter förhåller sig till. En viktig poäng här är att den hegemoniska maskuliniteten varierar över tid och i olika samhällen (Messerschmidt, 2004, s. 42-43). I dagens svenska samhälle menar Lander (2003, s. 12) att den vita, heterosexuella medelklassmannen utgör den maskulinitet som de övriga (både maskuliniteterna och femininiteterna) förhåller sig till. Messerschmidt (2004) identifierar tre andra typer av maskuliniteter förutom den dominerande hegemoniska vilka är *Complicit* (stödande), *Subordinated* (underordnad), och *Oppositional* (oppositionell). För att lättare förstå dessa begrepp ger Messerschmidt exempel från den amerikanska skolmiljön, där hegemonisk maskulinitet representeras av de ”häftiga sportkillarna”⁹. Den stödande maskuliniteten gynnas av det hegemoniska idealet och vill därför inte förändra det, men de når inte tillräckligt högt upp i maskulinitetshierarkin, Messerschmidts exempel är ”vanliga killar”. Den underordnade maskuliniteten avviker från den hegemoniska med anledning av exempelvis etnicitet, klass, ålder eller sexuell läggning och är därför relativt maktlösa. Messerschmidt exemplifierar här med ”bögar”, ”töntar” eller ”nördar”. Den oppositionella maskuliniteten till sist är de som gör motstånd mot hegemonin, ett exempel är ”profeministiska killar” (Messerschmidt, 2004, s. 43).

Begreppen är desamma för femininitetshierarkier, med undantag av den kulturellt idealiserade som Messerschmidt kallar för *emphasized femininity*. Denna är överordnad övriga femininiteter men står dock underordnad hegemonisk maskulinitet (Messerschmidt, 2004, s. 42). Personligen förvirras jag en aning av begreppet *emphasized femininity*, och kan inte erbjuda en adekvat översättning. Därför kommer jag istället att använda mig av Landers begrepp *normativ femininitet*, som jag tycker på ett bättre sätt beskriver den idealiserade femininitet som de stödande, underordnade och oppositionella femininiteterna förhåller sig till. Normativ femininitet är på samma sätt som hegemonisk maskulinitet föränderlig och beroende av den historiska och kulturella kontexten

⁹ Messerschmidts exempel är bra för att utöka förståelsen för begreppen. Det är dock viktigt att poängtera att väldigt få individer når upp till hegemonisk maskulinitet, som är en idealbild.

(Lander, 2003, s. 12, 14). Den normativa femininiteten präglas av respektabilitet, dygd, moral och moderskap. Den ideala kvinnan är således en anständig moralbärare som vårdar och tar hand om sina nära och kära. Kvinnors respektabilitet är starkt kopplad till sexualitet och idealet är den rena, obefläckade kvinnan som under kontrollerade former finns tillgänglig för mäns sexualitet, allt inom ramen för den heterosexuella monogama parrelationen. Lander (2003) exemplifierar denna idealbild med "madonnan" och ställer denne mot den avvikande "horan" som är lössläppt, äcklig och oren. En viktig poäng som Lander gör är att "omanliga" män (män som inte lyckas leva upp till det hegemoniska idealet) tillskrivs kvinnliga egenskaper som svaghet och rädsla. Detta innebär att en "omanlig" man är en "kvinnlig" man, medan en kvinna som inte lyckas leva upp till normen ses som en "dålig", omoralisk, äcklig eller ickerespektabel kvinna (Lander, 2003, s. 20-22, se även Connell, 2005, s. 78-79).

4.5 Centrala begrepp

Jag identifierar tre begrepp vars betydelse är central för att förstå analysen i studien. Dessa tre kommer därför att definieras här var och en för sig så att det framgår för läsaren hur jag använder begreppen.

4.5.1 Upphörande

I studiens syfte framgår det att jag ämnar undersöka faktorer bakom individers upphörande med brott. Men vad är att betrakta som ett upphörande? Laub & Sampson (2001, s. 1) skriver att *termination* är när en individ helt har slutat med det brottsliga beteendet. Detta är oerhört svårt att undersöka med min metod då jag aldrig kan vara säker på att intervjudeltagarna verkligen slutat helt med all form av brottslighet, dels eftersom frågor med den innebörden bara ställs i några av intervjuerna jag har till förfogande, och dels eftersom intervjudeltagarna kanske inte har samma uppfattning om vad brottslighet är som jag har eller som forskarna som gjorde intervjun har (se metodavsnittet nedan för en utveckling av detta). Vidare kan jag heller inte veta vad som kommer att hända intervjudeltagarna i framtiden (Gadd & Farrall, 2004, s. 139). Jag har därför istället valt att fokusera på upphörande, som enligt Laub & Sampson (2001) är själva processen som leder till termination. De beskriver upphörande som en dynamisk social process och menar att upphörande med brottslighet innebär samma sorts process som att ta sig ur ett alkoholmissbruk eller att upphöra med annat problembeteende (Laub & Sampson, 2001, s. 1; se även Gadd & Farrall, 2004, s. 124). En sådan process är sällan spikrak utan kan innehålla flera återfall på vägen mot termination, huvudsaken är att individen just är på väg mot att helt sluta med brottslighet och på ett eller annat sätt tagit avstånd från sin tidigare kriminella livsstil.

4.5.2 Vändpunkt

Begreppet vändpunkt eller *turning point* på engelska används flitigt såväl i Laub & Sampsons (2003) arbete som i Stockholmsprojektet. I båda dessa studier är det Abbotts (1997) definition av begreppet som avses och därför presenterar jag denna här. Abbott beskriver vändpunkt i rent matematiska termer som det tillfälle då kurvan (över brottsligt beteende i det här fallet) vänder. Det kan således vara den högsta eller lägsta punkten i en graf över den kriminella livsstilen. Vidare skriver Abbott (1997) att det som särskiljer en vändpunkt från en mer tillfällig förändring i beteendet är just den tid som spenderas på den nya kursen, det ska vara tydligt att individen faktiskt tagit ett steg i en ny riktning, som individen sedan fortsätter en tid på (Abbott, 1997, s. 89). På detta sätt menar Laub & Sampson (2003, s. 40) att vändpunkter fångar själva samspelet mellan individens vilja och val och förändringar i levnadsförhållandet (med sociala band och rutinaktiviteter) som giftermål eller ett nytt jobb innebär för individen. Vändpunkten är i Laub & Sampsons (2003) mening således vad som sätter igång upphörandeprocessen hos individen. De varnar dock för att i alltför hög utsträckning skärskåda ett enda tillfälle som en vändpunkt, då vändpunkter ofta tar plats i en större strukturell och kulturell kontext och därför behöver studeras i dess större sammanhang¹⁰. Det är ju inte giftermålet i sig som orsakar själva upphörandet med brottslighet utan det sätter endast igång tanke- och handlingsprocessen. Laub & Sampson använder vändpunkter i sin teori (age-graded theory of informal social control) och skriver att framväxten av en vändpunkt ger individen tillfälle att ändra sin kriminella livsstil till en konform genom att 1: avlägsna det gamla beteendet, 2: ge individen tillfälle att investera i nya förhållanden som kan erbjuda socialt stöd, tillväxt och nya kontaktnät, 3: erbjuda både formell och informell kontroll, 4: erbjuda nya rutiner med fokus på exempelvis familjeliv och 5: möjliggöra identitetsförändring vilket i sin tur kan förändra individens bild av sig själv (Sampson & Laub, 2005, s. 34).

4.5.3 Partner

I Laub & Sampsons (2003) arbete analyseras som redan framgått betydelsen av giftermål för männens upphörande med brottslighet. Fenomenet giftermål har den stora fördelen att vara mer lättdefinierat än partner. Det har också nackdelen att vara förhållandevis snävt, och jag anser att det är för snävt för min studie. Jag anser att en samborelation, både homo- och heterosexuell sådan¹¹, kan innebära samma sorts informella sociala kontroll och strukturerade rutinaktiviteter som ett äktenskap, och sådana relationer är därför alltför teoretiskt intressanta för att bortse ifrån. Här är det viktigt att poängtera att homo- och heterosexuella relationer inte kräver att individerna ifråga

¹⁰ Ett sådant större sammanhang som lämpar sig för att studera betydelsen av giftermål hade enligt min mening varit den rådande genusordningen. Laub & Sampson behandlar dock inte detta i sin analys av giftermålets betydelse för sina män och därför anser jag att det större sammanhanget går förlorat för dem.

¹¹ Ett äktenskap innebär i Laub & Sampsons studie per definition en relation mellan man och kvinna (se exempelvis Laub & Sampson, 2003, s. 43).

behöver ha sex. Med begreppen avses endast sexuell läggning och en heterosexuell samborelation kan mycket väl vara asexuell (se RFSL, 2011). Huruvida intervjudeltagaren har ett aktivt sexliv med sin partner är således ointressant för föreliggande studie¹². Dock anser jag det vara av vikt att intervjudeltagarna bor (eller har bott) tillsammans med sin partner, eftersom teorin jag utgår ifrån är tydlig med att den informella sociala kontrollen samt rutinaktiviteterna till stor del formas i hemmet. En partner innebär i föreliggande studie således en individ som intervjudeltagaren bor (eller har bott) tillsammans med i en samborelation alternativt ett äktenskap.

5. Metod

Som framgår av inledningen ovan är denna studie en sekundäranalys, dvs. en analys av material som samlats in av någon annan i ett annat syfte än det som ligger till grund för föreliggande studie (Bryman, 2002, s. 208, 388-389). Att genomföra en sekundäranalys på kvalitativt material är viktigt och givande eftersom kvalitativ forskning vanligtvis genererar så stora mängder data att materialet sällan kan utnyttjas till fullo av den ursprungliga forskaren. I longitudinella projekt som Stockholmsprojektet blir det dessutom av naturliga skäl förr eller senare direkt nödvändigt att någon forskare som inte funnits med från starten tar över arbetet från de ursprungliga forskarna. Förutom denna samhällsnytta innebär en sekundäranalys även uppenbara fördelar såsom att jag som forskare sparar tid och andra resurser jämfört med om jag hade samlat in materialet på egen hand. Detta för även med sig fördelen att desto mer tid kan läggas på analysdelen, som ofta annars blir lidande av tidspressen. Detta kan dock problematiseras eftersom det tar tid att sätta sig in i någon annans material¹³. Vidare är en fördel med just mitt material att det är av god kvalitet då intervjuerna genomförts av en kompetent forskargrupp vid Kriminologiska institutionen (Bryman, 2002, s. 208-210). En nackdel med sekundäranalyser av kvalitativa intervjuer är att den anonymitet och konfidentialitet som garanterats intervjudeltagaren kan riskeras i och med att ytterligare en forskare får tillgång till materialet (detta diskuteras vidare under etiska överväganden nedan). En annan nackdel är att jag inte har samma förståelse för den sociala kontext vari intervjun tog plats som de forskare som genomförde intervjun har, vilket kan försvåra tolkningen. Dock menar Bryman att detta problem främst rör tolkning av etnografiska fältanteckningar och inte i lika hög grad intervjuutskriften (Bryman 2002, s. 388). Jag har heller inte upplevt att detta varit särskilt problematiskt i min studie.

¹² Det är dessutom inte möjligt att undersöka med hjälp av det material jag har till mitt förfogande.

¹³ Ett slående exempel på detta är att när Laub & Sampson tog över materialet från det longitudinella projektet av paret Glueck ägnade de sex års tid bara åt att analysera deras data (Laub & Sampson, 2003, s. 5).

Denna studie bygger således på transkriberade, men inte avidentifierade, kvalitativa uppföljningsintervjuer med män och kvinnor som i sina tonår fick tvångsbehandling på såkallade SiS-hem p.g.a. sin kriminalitet eller sitt drogbruk. SiS-hem är särskilda ungdomshem¹⁴ som förvaltas av Statens institutionsstyrelse (därav SiS). Till sådana hem kommer ungdomar med drog- eller kriminalitetsproblematik och tvångsbehandlas enligt lagen om vård av unga (LVU). Vården är individanpassad och metoderna kan t.ex. vara tolvstegsbehandling (SiS 2011). Det kan för transparensens skull vara på sin plats att redogöra närmare för hur de kvalitativa intervjuerna genomfördes av de forskare som gjorde dem. För enkelhetens skull kallar jag hädanefter det arbete som rör själva intervjuandet och insamlandet av material för insamlingsmetod, medan det arbete som rör mina analyser av intervjuerna kallas för analysmetod.

5.1 Forskningsgruppens insamlingsmetod

Den totala populationen i den såkallade SiS-gruppen är 420 individer födda mellan år 1969 och 1974. Av dessa var 267 under sina tonår placerade på särskilda ungdomshem i Stockholm. De övriga 153 individerna har också brottslig bakgrund, men de placerades aldrig på sådana ungdomshem och de fungerade således som kontrollgrupp när forskargruppen intervjuade 80 individer i behandlingsgruppen och 53 i kontrollgruppen. Vid detta första intervjutillfälle var individerna mellan 24-29 år gamla. Av dessa 133 hade åtta dött och sju var omöjliga att nå när det år 2010 var dags för uppföljningsintervju. De 118 intervjudeltagare som återstod kontaktades via brev. Uppföljningsintervjuerna genomförs fortfarande, på flera olika platser. Bland de vanligaste kan nämnas caféer, restauranger, Stockholms universitet, intervjudeltagarens hem eller dennes arbete samt fängelse. Det händer att en ensam forskare genomför intervjun, men oftast är två forskare närvarande. Intervjuerna är ostrukturerade och retrospektiva och intervjuguiden innefattar många teman som exempelvis levnadsförhållanden, droganvändning, utbildning och upplevelse av skolgången, hälsofrågor, viktiga relationer, arbetslivserfarenhet, egen kriminalitet, egen utsatthet för brott samt relation till rättsväsendet. Intervjuernas längd varierar från ca 45 minuter och upp till mer än fyra timmar (Carlsson, 2011, s. 6).

Gällande intervjuguiden och själva frågorna i intervjusituationen finns en mycket intressant aspekt att uppmärksamma som är av stor vikt för min studie. Forskargruppen har, liksom Laub & Sampson (2003), för avsikt att undersöka viktiga vändpunkter i intervjudeltagarnas livsberättelser. Den stora skillnaden i projekten beträffande detta är dock att Laub & Sampson uttryckligen frågar sina intervjudeltagare om de själva kan identifiera några viktiga vändpunkter i sina liv (se exempelvis Laub & Sampson, 2003, s. 134). Den svenska forskargruppen frågar istället indirekt efter sådana

¹⁴ SiS eget namn på de sina LVU-anstalter.

vändpunkter, genom att exempelvis be intervjudeltagaren att utveckla sitt uttalande om att en fru betyder mycket, eller att berätta mer om sina upplevelser av fängelse. Forskargruppen motiverar detta dels med att forskare i intervjusituationer tenderar att få det de frågar efter, och därmed kan det anses vara ledande att direkt fråga sina intervjudeltagare om deras vändpunkter, och dels med att Laub & Sampsons (2003) tillvägagångssätt medför validitetsproblem då det inte är säkert att forskaren och intervjudeltagaren har samma definition av ordet vändpunkt (Carlsson, 2011, s. 2, 6-7). De öppna frågorna som forskargruppen ställde gav ofta svar de inte hade förväntat sig (och därmed aldrig kunnat fråga direkt efter) och svaren blev inte sällan flera minuter långa. De var också noga med att följa upp och bolla tillbaka svaret till intervjudeltagaren själv så att denne kunde utveckla eller förkasta sitt resonemang, detta för att försäkra sig om att de tolkat intervjudeltagarens uttalanden korrekt, men också för att skapa förtroende genom att visa att de lyssnat aktivt och är intresserade (Carlsson, 2011, s. 7). Att på detta sätt få sin tolkning av det intervjudeltagaren sagt bekräftad av intervjudeltagaren själv är mycket viktigt för intervjus validitet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 45-46, 212, 267). Kvale & Brinkmann (2009) benämner denna typ av validitet, där intervjudeltagaren själv avgör om en tolkning av dennes utsaga är korrekt, *deltagarvalidering*. När validitet diskuteras generellt i kvalitativa studier handlar det om huruvida metoden uppfyller syftet med studien, dvs. i detta fall om intervjun kan besvara frågor om vilka processer, faktorer och händelser som har haft betydelse för individers start, fortsättning och uppbrott från och/eller återgång till en brottskarriär (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 264, 274). Det är varken relevant eller möjligt för mig att uttala mig om huruvida hela Stockholmsprojektet som studie är valid eftersom det innefattar en mängd material som jag aldrig har sett och inte använder i föreliggande studie. I och med deltagarvalideringen kan dock Stockholmsprojektets livshistorieintervjusituationer anses vara valida.

5.1.1 Jag får tillgång till intervjuerna

I dagsläget genomförs fortfarande intervjuer i Stockholmsprojektet, men föreliggande studie behandlar de intervjuer med behandlingsgruppen som hunnit genomföras och transkriberas, med undantag från ett fåtal som innehåller för känslig information för att jag skulle kunna få ta del av dem. Detta beslut kom från forskargruppen och jag hade ingen anledning att bestrida detta då det material jag fick ut var mycket väl tillräckligt för att kunna genomföra en fullgod teoretisk analys, samt då jag dessutom vill undvika etiska övertramp. Det material jag fick ut innefattar därmed 28 st. genomförda och transkriberade kvalitativa intervjuer. Av dessa var 21 intervjuade män och sju kvinnor. Gällande transkriberingen har den skett ordagrant dvs. som talspråk och även pausljud som ”ehm” och liknande har skrivits ut. Även transkriberingarna håller hög kvalitet och om det någon gång uppstod frågetecken kring ett uttalande har inspelningarna alltid funnits till hands, vilket är

viktigt för att kunna kontrollera att transkriberingen är korrekt (Bryman, 2002, s. 312). Transkriberingarna var dock inte avidentifierade, vilket aktualiserar en rad etiska överväganden som jag till viss del redan nämnt och nu ska gå igenom noggrannare.

5.1.2 Etiska överväganden

Alla forskare bör ställa forskningskravet, dvs. att forskning är viktigt och nödvändigt för samhällets utveckling och därför behöver bedrivas, mot individskyddskravet, som fungerar som ett skydd mot påträngande insyn i individers livsförhållanden, samt mot psykisk och fysisk skada eller kränkning (Vetenskapsrådet, ID., s. 5). Individskyddskravet delas upp i fyra huvudkrav; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet. Informationskravet innebär att forskaren ska informera sina intervjudeltagare om studiens syfte, att deltagandet är frivilligt och att de har möjlighet att avbryta intervjun när de vill. Samtyckeskravet går ut på att intervjudeltagaren själv ska bestämma om hon eller han vill delta i studien (Vetenskapsrådet, I.D., s. 6-7, 9). Samtliga intervjudeltagare har informerats om projektets syfte samt gett sitt samtycke till att delta. Det bör dock poängteras att föreliggande studies syfte inte kunde informeras om eftersom det uppkommit efter att intervjuerna genomförts, emellertid är projektets övergripande syfte så pass brett formulerat att mitt syfte mycket väl kan anses falla in under detta, och både informationskravet och samtyckeskravet kan således anses uppfyllda. Konfidentialitetskravet går ut på att all information som kommer av en intervju som kan identifiera intervjudeltagaren ska behandlas och förvaras på ett sätt så att ingen obehörig kan komma över den samt så att intervjudeltagaren inte kan identifieras i det färdiga arbetet (Vetenskapsrådet, ID., s. 12). Allt material som kommer av forskningsprojektet förvaras på en för mig fortfarande hemlig plats, och det material jag fått tillgång till har hållits inlåst i tryggt förvar på Kriminologiska institutionen. Eftersom de transkriberade intervjuerna inte hade avidentifierats när jag fick ta del av dem kunde de inte lämna institutionen då det skulle innebära en alltför stor risk att känslig information hamnade på fel plats. För att inte riskera att gå emot konfidentialitetskravet satt jag därför på institutionen och läste samt avidentifierade intervjuerna innan jag kunde ta med dem hem för fortsatt analys. Vidare innebär min presentationsform större risk för identifikation av intervjudeltagare än exempelvis en temapresentation gör. Detta har jag tvingats ta hänsyn till genom att ändra vissa uppgifter som är av mindre betydelse för analysen samt genom att uttrycka mig i generella termer i dessa presentationer. Nyttjandekravet till sist innebär att uppgifterna som intervjun genererar endast får användas i vetenskapligt syfte, och aldrig lånas ut till kommersiellt bruk. (Vetenskapsrådet, I.D., s. 14). Detta blev aldrig problematiskt under arbetets gång. När studien är klar i sin helhet ska allt material jag fått ut av forskargruppen förstöras för att inte riskera att information hamnar i fel händer eller används i annat syfte än ett rent vetenskapligt.

5.2 Min analysmetod

När jag fått tillgång till de 28 intervjuutskriften läste jag noggrant igenom samtliga för att få en god överblick över materialet, vissa lästes om flera gånger. I denna fas grovkategoriserades hela materialet och berättelser om partners plockades ut. Sedan beslutade jag, på grund av intervjuernas längd och informationsmängd, att begränsa studien till omkring 4-6 intervjuer som skulle djupanalyseras. Sex intervjuer som ansågs ha störst teoretisk relevans för studien valdes ut, och det blev tre män och tre kvinnor. Mer konkret gick urvalet till så att de intervjuer som hade rikast beskrivningar av partner och där det var uppenbart att intervjudeltagaren bott ihop med denne valdes ut. I många fall var beskrivningar om partners begränsade och det framgick inte alltid huruvida intervjudeltagaren bodde eller hade bott ihop med individen ifråga samt om relationen var att betrakta som en kärleksrelation eller som enbart en vänskapsrelation. Sådana intervjuer valdes bort och de sex som valdes ut var de som innehöll rikast beskrivningar av partners. På grund av frågeställningen var det naturligtvis av vikt att analysera både män och kvinnors utsagor, men jag strävade inte aktivt efter att fördelningen skulle vara helt jämn. De sex intervjuerna är således de som jag uppfattade som mest teoretiskt intressanta och relevanta. När dessa sex valts ut oidentifierades de för att kunna tas hem för fortsatt analys där.

När grovkategoriseringen var färdig och de sex intervjuerna valts ut påbörjades den mer aktiva sökningen efter intervjudeltagarnas berättelser om betydelsen av partners för deras upphörande med brottslighet. Eftersom materialet var så omfattande och jag var ute efter att teoretiskt studera olika meningar i intervjudeltagarnas uttalanden ägnade jag mig åt meningskoncentrering. Denna metod går ut på att sammanfatta intervjudeltagarens uttalanden i kortare formuleringar, där huvudinnebörden av det denne sagt framgår. Mer konkret gick jag tillväga på följande vis med alla transkriberingar, en i taget: allra först läste jag igenom den nu oidentifierade transkriberingen i sin helhet för att få insikt i livshistorien. Sedan fokuserade jag, på grund av studiens syfte och frågeställningar, på de uttalanden som berörde partners på olika sätt. Vidare identifierade jag vad som kallas för ”naturliga meningsenheter”, dvs. vad jag ansåg vara meningar i intervjudeltagarens olika uttalanden om partners. Slutligen formulerade jag om dessa naturliga meningsenheter mer sammanfattat för att lättare kunna tolka dem teoretiskt, dock använde jag mig fortfarande i hög utsträckning av intervjudeltagarens ordval (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 221-223). Därefter analyserade jag uttalandena med både lodrät och vågrät analys. Lodrät analys innebär att analysera en enskild intervju för sig, och vågrät innebär att ställa intervjuerna mot varandra (Thomsson, 2002, s. 152). För att öka transparensen och ge mer tyngd och trovärdighet till mina tolkningar har jag infogat ordgranna citat från transkriberingarna.

Med detta sagt är det viktigt att här poängtera den makt jag som uttolkare av intervjuutsagorna innehar. Det är jag som forskare som tolkat fram meningar i dessa utsagor, samt valt ut citat för att påvisa dessa meningar. En sådan maktutövning blir problematisk om ambitionen är att nå en enda objektivt sann mening i uttalandet. Det har dock inte varit mitt syfte utan jag har i hermeneutisk anda sökt efter olika meningar, medveten om att en enda sanning varken kan eller bör nås genom sekundäranalys av kvalitativa intervjuer. Detta eftersom jag anser att, vilket jag även varit inne på ovan, intervjudeltagarens uttalanden är beroende av vilka frågor och uppföljningsfrågor som intervjuaren ställer. Vidare är även jag själv medskapare i meningen eftersom även jag ställer frågor (mina frågeställningar) till de transkriberade intervjuerna (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 217, 227). Helt problemfri är maktutövningen trots detta inte, och mitt tolkningsföreträde utgör en maktposition gentemot intervjudeltagarna som jag varit medveten om under analysen. Därför har jag utgått ifrån ovan angivna teorier samt min egen kriminologiska förförståelse när jag tolkat fram dessa meningar ur intervjudeltagarnas uttalanden. Att på detta sätt strikt applicera en teori gör att andra forskare som känner till teorin och intervjutemat kan validera studien. Detta i kombination med att intervjudeltagarna själva har fått validera sina uttalanden i intervjusituationerna innebär att min studie har både deltagarvaliditet och kollegialvaliditet (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 274).

Detta subjektiva förhållningssätt till meningarna i intervjudeltagarnas utsagor kan göra att studiens reliabilitet, dvs. tillförlitlighet och replikerbarhet, riskeras. Reliabilitet härstammar från en positivistisk vetenskapssyn men begreppet är relevant även för min undersökning och kan då för tydlighetens skull delas upp i två begrepp: intersubjektivitet och intrasubjektivitet. Det första syftar till huruvida en annan forskare som replikerar min studie med samma metod skulle komma fram till samma resultat. Det andra syftar till huruvida jag själv skulle komma fram till samma resultat om jag skulle replikera min egen studie vid en annan tidpunkt (Kvale & Brinkmann, 2009, s. 262-263). Båda kan anses vara problematiska i denna studie, men för att till stor del komma tillrätta med intersubjektiviteten har jag strävat efter transparens genom att noggrant redogöra för hur jag gått tillväga i min analys, samt vilken teori och tidigare forskning jag grundar mina tolkningar på. För att sträva efter bättre intrasubjektivitet har jag hållit mig till ovan angivna teorier och tidigare forskning när jag analyserat resultaten.

6. Resultat och analys

Jag ska nu redogöra för resultaten av min sekundäranalys, och jag finner det brukligt att i samband med detta även analysera dem med hjälp av den ovan presenterade teorin samt den tidigare forskningen. Jag inleder med att ge en kort och övergripande presentation av varje livshistoria innan jag analyserar dem tillsammans, detta för att en sådan inblick i historierna kan anses vara av vikt för

att förstå analyserna. På grund av frågeställningarna kommer jag att presentera resultaten för män och kvinnor separat först, men sedan naturligtvis även ställa gruppernas resultat mot varandra för att analysera likheter och skillnader dem emellan. För att få närhet och autenticitet till livshistorierna illustreras dessa med citat som jag klippt in i berättelserna och resonemangen. Alla citat är ordagrant avskrivna från respektive intervjudeltagares transkribering.

6.1 Männens livshistorier¹⁵

Jag fokuserar som tidigare sagt på tre män i min studie. För att hålla löftet om konfidentialitet har jag gett dem de fingerade namnen Carl, Peter och Tom. Dessutom har jag ändrat vissa specifika uppgifter som gjorde att intervjudeltagarna kunde identifieras.

6.1.1 Carl

Carl växte upp med sin mamma och en styvfar samt ”en massa halvsyskon” varav Carl är näst äldst. Som 14-åring provade han heroin tillsammans med en kompis och ”var torsk”¹⁶ direkt. Han gick ut grundskolan men började aldrig på gymnasiet utan hamnade på grund av sin kriminalitet istället på SiS-hem, som han beskriver som värdelöst. Han skulle mönstra för lumpen men blev utslängd första dagen för att han inte skötte sig. Kort därefter hamnade han på ett behandlingshem men han vantrivdes och hans tid där slutade när han begick ett grovt brott och dömdes till fängelse för det. Han fortsatte med heroinet även under fängelsetiden, och på frågan om vad som hände när han suttit av sitt straff svarar han ”Sen kom jag ut fortsatte knarka sen torska jag efter några veckor. Sen såg det ut så ända fram tills jag träffade min fru 2006. In och ut hela livet på kåken. 16 år”. Senare får Carl frågan om vad han tror kunde fått honom att sluta med narkotikan tidigare och han svarar ”Ingenting. Jag hade inget intresse av det. Det är väl det som behövs – viljan att sluta”. En gång under denna period var han inne på ett behandlingshem och genomgick en tolvstegsbehandling, men han säger själv att ”det funkade inget bra”. Han fick sitt första barn med en kvinna när han satt i fängelse. När han kom ut flyttade de ihop och de fick ett andra barn tillsammans. Under denna period på ungefär två år var han drogfri och hade arbete, men sedan återföll han i heroinmissbruket¹⁷ och kriminaliteten, förlorade jobbet och kontakten med sambon och barnen, som han ännu idag inte har någon kontakt med.

¹⁵ Jag är medveten om att jag reproducerar en norm då jag behandlar människors livshistorier före kvinnornas, men det finns skäl för att göra det här. Laub & Sampsons teori kan i högre utsträckning förklara människors upphörande med brott än kvinnornas och för att tydliggöra denna poäng samt för att läsaren lättare ska hänga med i resonemanget behandlar jag männen före kvinnorna.

¹⁶ Att bli torsk är ett annat uttryck för att bli beroende.

¹⁷ Gällande ordvalet bruk och missbruk använder jag mig av intervjudeltagarnas benämningar i sammanhanget. Detta eftersom det handlar om deras livshistorier och jag anser att deras bedömning om när ett narkotikaintag är att anse som bruk eller missbruk är av större intresse än min egen bedömning i frågan.

Efter upprottet följde en turbulent period med heroin, kriminalitet och många korta fängelsestraff. Under denna period levde Carl i princip sitt liv i fångenskap, och om de perioder han var i frihet berättar han ”Jag bodde ingenstans, jag har bott lite hursomhelst. Lite här och där”. Mestadels sov han hos vänner och bekanta men han säger också ”Jag har sovit i trappuppgångar och sådär men inte så mycket”. Carl träffade senare en ny kvinna genom en kompis som han suttit i fängelse tillsammans med. Efter att ha känt kvinnan i fyra månader gifte de sig. Hon var liksom Carl beroende av heroin men hade haft en lägenhet, som de fortfarande bor i, sedan 1994. Carl säger att frun var ett stort stöd för honom redan från början, mycket på grund av att hon hade en liknande drogbakgrund som honom. De började båda två på metadonbehandling efter att de hade gift sig, och behandlingen fungerade. Han säger till och med att det kanske skulle gått bättre för honom i livet om de träffats tidigare. När han får frågan om hur han tror att andra uppfattar honom svarar han först ”Jag vet inte” men fortsätter sedan med ”Det är ganska ointressant. Jag försöker ju passa in”.

6.1.2 Peter

Peter växte upp med sin mamma och pappa samt två yngre syskon. Han gick ut grundskolan men hoppade av gymnasiet efter en termin. Han tappade kontakten med sin familj när han åkte in på SiS-hem vid 17 års ålder på grund av ett antal bilstölder. Han rymde vid upprepade tillfällen och var endast fri under mycket korta sektioner, därför blev han kvar på SiS-hemmet i två år tills han vid 19 års ålder fick fängelsestraff istället. Genom livet har Peter haft många relativt korta vändor på fängelse, han räknar själv till ca 28 st. fängelsestraff, mestadels för stöld- och narkotikabrott. Det längsta straffet var också det senaste, för tio år sedan, när han satt i 16 månader. De senaste tio åren har dock Peter i princip lyckats hålla sig borta från kriminaliteten. Han medger att han gjort sig skyldig till några brott ”när det var riktig kris” även efter det senaste fängelsestraffet, men det var flera år sedan nu. Han säger att han tröttnade på hela sin livsstil när han satt inne den senaste vändan. Senare poängterar han att det som fick honom att tänka om från första början var när han träffade sin före detta flickvän redan för 13 år sedan, han berättar: ”Ah det var nog när jag träffade mitt ex också bland annat då. Jag har ju barn med mitt ex, och det var ju då jag började tänka till”. De var tillsammans i ett halvår och sedan ”strulade” de ett halvår till. Förhållandet bröts definitivt när Peter åkte in i fängelse sista gången. Peter har alltså försökt och i princip lyckats hålla sig borta från kriminaliteten sedan han avtjänade sitt senaste fängelsestraff. När han får frågan om kriminaliteten fortfarande finns kvar som ett alternativ för honom svarar han:

Nej inte nu. Jag har ju gift mig och sådär. Jag gifte mig ju i förra året så nu känner jag att jag kan ju inte åka in för hennes skull. Det går ju inte liksom. Så man får ju inte göra någonting som man ens kan hamna på häktet för längre då.

6.1.3 Tom

Toms pappa dog när han var ”jätteliten”, så han har vuxit upp med sin mamma, en styvpappa, sin äldre syster samt två yngre bröder. Styvpappan misshandlade mamman under hela uppväxttiden, vid ett tillfälle så allvarligt att hela familjen fick bo på vad Tom kallar för ett ”kvinnohem”. Som 14-åring började han röka hasch och sedan blev det snabbt tyngre narkotika som amfetamin, samt kriminalitet. När Tom var 15-16 år gammal kastade han och hans bröder ut styvpappan själva från lägenheten. Tom klarade grundskolan och började på gymnasiet men gick aldrig färdigt trots att han försökte på flera olika linjer. Mitt under gymnasietiden flyttade han och familjen till en annan stad. Tom har aldrig suttit i fängelse men säger själv att han har klarat sig ”med nöd och näppe” och exemplifierar med att han vid ett tillfälle fick välja på sex månaders fängelse eller fem års övervakning, han valde övervakningen. Första tiden efter flytten reste han tillbaka till uppväxtstaden på helgerna och ”sov hos kompisar och härjade”. Under den här tiden var droger centrala i Toms liv, vilket visar sig i hans svar på frågan om han drogade under denna period: ”Ja, fullt ut så mycket man kunde då då”. En tid efter flytten träffade han en kvinna och de flyttade ihop och fick ett barn, men ”det sket sig” och han beskriver henne som elak. Lite senare träffade han en annan kvinna och fick barn även med henne, men det förhållandet fungerade inte heller. Efter att ha bott ensam en tid träffade han sin nuvarande fru, som hade fast jobb och två lite äldre barn sedan tidigare. Den kvinnan hade, till skillnad från de tidigare två, ingen erfarenhet av vare sig narkotika eller kriminalitet. Hon var noga med att deras förhållande skulle bygga på ärlighet, så han berättade om sitt liv med narkotika och kriminalitet och hon ville hjälpa honom ur den livsstilen. Idag har Tom inget narkotikaberoende. Han säger att det har hänt att han ”har rökt nån gång då, nån braja vid julafton, nyårsafton eller någonting men mer än så har det inte varit”. Han säger vidare att upphörandet från narkotikan kom när han för sex år sedan träffade sin nuvarande fru, som tryckte på och påminde honom om att han är vuxen och har barn. Han beskriver frun som ”en skitbra människa, hon fick mig å må bra”. Vidare säger han att han kört bil utan körkort i åtta år utan att åka fast, men när han gifte sig sa frun ”nu tar du körkort, det är slutdiskuterat”. Tom hade höga skulder från sitt tidigare liv när han träffade sin fru, som var skuldfri. När de bestämde sig för att gifta sig kämpade han hårt för att bli av med sina skulder då tanken på att de skulle betala hans skulder med hennes pengar var ohållbar för honom. Idag är han skuldfri sånär som på studieskulder till CSN. När Tom pratar om sitt umgänge idag säger han ”Jag har mycket polare som sitter inne, det är ju det som är tråkigt”, och när han får frågan om huruvida han har kontakt med dem idag svarar han ”Ja, en del har jag men en del får jag inte ha, för frugan”. Som exempel på detta nämner han en av hans tidigare allra bästa vänner som idag sitter i fängelse på livstid för mord, och som han alltså inte längre får ha kontakt med för sin fru.

6.2 Betydelsen av partner för männen

Sammanfattningsvis framgår det i männens berättelser att de alla tre har levt mycket trassliga liv och har stor erfarenhet av brottslighet. Två av dem har suttit i fängelse långa perioder. Genom att fokusera på vilken betydelse de menar att partners har i deras historier framträder ganska snart likheter mellan dessa män och de män som Laub & Sampson (2003) behandlar i sin studie. Carl är ett typexempel på att nära relationer med en partner kan ha stor betydelse för en individs upphörande med brottslighet. Han har levt ett liv i kriminalitet i 16 år och i princip suttit inne hela denna tid ända fram tills han träffade sin fru, som därmed kan anses vara vändpunkten på hans kriminella karriär. Den 16-åriga perioden med kriminalitet bröts endast kort av att han träffade en annan kvinna som han levde tillsammans med i två år och fick två barn med. Under tiden i denna relation hade Carl ett arbete och han höll upp med sitt heroinmissbruk. Carl har nu i princip slutat med kriminaliteten och bara suttit häktad en gång efter att han träffade sin nuvarande fru. Man kan alltså tydligt se ett samband mellan stadiga förhållanden och konformitet i Carls livshistoria.

En viktig aspekt i Carls historia är att hans fru hade haft en lägenhet i många år när de träffades. Carl hade själv inte haft något fast boende på länge, utan han hade bott på fängelse och när han varit fri sovit hos kompisar eller i trapphus. Carls historia stödjer således Laub & Sampsons (2003, s. 38-39, 42) teori om att hemmet är viktigt för stabiliteten och möjligheten att påbörja en väg mot konformitet. Vidare säger Carl också att ingenting hade kunnat få honom att sluta med narkotika tidigare än han gjorde, eftersom han inte hade något intresse av att sluta. Carl belägger således också vikten av individens egen vilja och val för att en förändring ska kunna ske (jfr. Laub & Sampson, 2003, s. 38). När han träffade sin nuvarande fru ville han ta steget mot ett liv utan droger och brottslighet. Den motivationen, i kombination med att hon erbjöd en fast bostad och det sociala stöd han säger sig uppleva från hennes sida framförallt i den gemensamma kampen att bli av med heroinberoendet och få metadonbehandling, tolkar jag som de stora anledningarna till att Carl påbörjade sitt upphörande med kriminalitet. Således kan Carls möte med sin fru, utifrån Laub & Sampsons (2003, s. 42-43) teori, förstås som vändpunkten på Carls kriminella livsstil.

Gällande Peter identifierar han själv sitt förhållande med en tidigare partner som den vändpunkt som fick honom att vilja göra något annat med sitt liv. Förhållandet tog slut när han dömdes till ett längre fängelsestraff och väl i fängelset bestämde han sig för att verkligen börja ett nytt, laglydigt liv. Han och den gamla flickvännen försökte umgås efter fängelsetiden men det fungerade inte. Trots detta har Peter i princip lyckats hålla sig på rätt sida lagen i tio år, och han säger själv att den starkaste motivationsfaktorn till det är hans nuvarande fru (som dock bara funnits i hans liv de senaste åren) som han inte vill förlora. Peters historia är alltså ett teoretiskt exempel på hur frun

stärkt hans sociala band till samhället, medfört förändrade rutinaktiviteter samt erbjudit honom något som han värdesätter så högt att han inte vill riskera att bli av med det på grund av kriminalitet (jfr. Laub & Sampson, 2003, s. 42-43). Det är detta som håller honom från brottslighet idag, men det var den tidigare kvinnan som fick honom att tänka om och påbörja vägen mot upphörande.

Tom berättar om tre förhållanden med partners genom åren, de två första med kvinnor som på ett eller annat sätt hade kopplingar till Toms kriminella livsstil. Han nämner dessa båda förhållanden mycket kortfattat vilket jag tolkar som att hans anknytning till dem aldrig var särskilt stark. De verkar inte ha haft någon större betydelse i hans liv, åtminstone inte någon positiv betydelse för hans del. Den första kvinnan beskriver han som elak, bland annat för att hon inte lät honom träffa deras gemensamma barn efter separationen. Toms vändpunkt verkar dock vara förhållandet med den tredje kvinnan dvs. den nuvarande frun. I Toms historia är det tydligt hur denna kvinna kommer in i Toms liv och erbjuder stabilitet, trygghet och konformitet. Hon sätter upp regler och ställer krav på honom och utstrålar på detta sätt informell social kontroll (se Laub & Sampson, 2003, s. 42). Tom i sin tur är villig att förändra sitt beteende för hennes skull eftersom han tycker mycket om henne. Hon får honom att må bra och han vill inte riskera att förlora deras relation genom att begå brott. Att Toms tredje förhållande fungerat som vändpunkt på hans kriminella karriär kan således förstås utifrån såväl Hirschis (1969, s. 16-17) som Laub & Sampsons (2003, s. 42-43) resonemang.

6.3 Kvinnornas livshistorier

Detta avsnitt behandlar de tre kvinnornas livshistorier. För att hålla löftet om konfidentialitet har jag även gett kvinnorna fingerade namn och jag kallar dem för Marie, Sofia och Helen. Dessutom har jag ändrat vissa specifika uppgifter som gjorde att intervjudeltagarna kunde identifieras.

6.3.1 Marie

Marie är uppvuxen med sin mamma, som var alkoholist. Föräldrarna hade skilt sig och pappan bodde bara ett stenkast från henne och mamman, men de hade ganska begränsad kontakt. Marie ”hängde på Plattan¹⁸” redan som tolvåring och testade morfin för första gången när hon var 14 år. Båda föräldrarna dog i sjukdomar när Marie var mellan 15 och 16 år gammal. Hon köpte en lägenhet för pengarna hon ärvde av sin mamma men hon kunde inte behålla den. Under den här tiden levde hon mer eller mindre på Sergels torg och var beroende av heroin. Trots sitt narkotikamissbruk lyckades Marie gå ut grundskolan, dock gick hon aldrig färdigt gymnasiet. När hon blev av med sin lägenhet hamnade hon först på ett beroendecentrum för unga, och sedan i olika familjehem. Hon gillade inte att bli placerad i familjehem och rymde ofta. När hon blev 17 låstes

¹⁸ Plattan är ett smeknamn på Sergels torg i Stockholm.

hon in på en sluten avdelning på ett SiS-hem och var där tills hon var 21 år gammal. Hon kunde trots detta fortsätta sitt heroinmissbruk under hela perioden. När hon kom ut från SiS-hemmet åkte hon i princip raka vägen tillbaka till Sergels torg och sitt gamla umgänge. Hon har varit inne på avgiftning vid upprepade tillfällen och när hon får frågan om huruvida dessa fungerade åtminstone i perioder svarar hon ”Jag försökte ju... men det är så mycket runt omkring som måste klaffa och gör det inte det så trillar du snabbt dit igen... i varje fall för mig”. En gång begick hon ett grovt brott tillsammans med några väninnor. Hon fick mycket dåligt samvete över detta och ringde därför en polis som hon kommit i kontakt med tidigare och erkände alltihop. Som påföljd fick hon en övervakare som hon senare blev tillsammans med och hon säger själv att hon ”började leva” när de flyttade ihop. Med sin sambos hjälp kom hon till vad hon kallar för ett ”tjejhuis” där hon fick stöd tillsammans med andra kvinnor med olika sorters problembeteenden. När hon senare får frågan om vad det var som fick henne att vilja sluta med heroinet svarar hon ”Småsaker, men många saker runt omkring som gjorde att jag... eh... jag hade för mycket att förlora”. När hon uppmanas specificera detta lite berättar hon att det under en period på ca två år växte fram ett nytt liv där hon fick mer att förlora. Hon hade sin partner, pluggade högskolekurser och träffade vänner. Marie är fortfarande sambo med samme man och har kunnat sköta ett jobb en längre tid, dock blev hon uppsagd nyligen på grund av arbetsbrist. Hon har bortsett från sambon bara umgått med kvinnor i sitt liv, alltid ”haft svårt för killar” och till och med ”varit livrädd för dem”.

6.3.2 Sofia

Sofia är uppvuxen med både mamma och pappa samt tre äldre bröder. Redan som 14-åring rymde hon hemifrån och testade hasch för första gången tillsammans med två killar som hon bodde med i ungefär en vecka, innan hennes bröder hittade henne och tog med henne hem igen. När hon var 15-16 år gammal träffade hon en man som hon flyttade ihop med och levde med i tre år. De fick ett barn tillsammans men på grund av bådars drogmissbruk och ”strul” tog socialtjänsten hand om barnet. När deras förhållande tog slut fortsatte Sofia att röka både hasch och marijuana och hon drack mycket alkohol också. Efter några år blev hon ihop med en ny man som hon gifte sig med. Han misshandlade henne svårt både psykiskt och fysiskt under hela deras förhållande, vid två tillfällen så allvarligt att hon tvingades uppsöka akutsjukvård. De fick ett barn tillsammans, men deras förhållande slutade med att han ”försökte mörda” henne och hon hamnade på sjukhus. Därifrån kunde hon rymma ifrån honom och hem till en kompis som hon fick bo hos en tid. Hon anmälde den allvarliga misshandeln men det blev aldrig någon rättegång för att mannen redan var mitt uppe i en rättsprocess där han dömdes till ett långt straff för att ha våldtagit en annan kvinna. Nu har strafftiden gått men Sofia håller sig uppdaterad om mannens status och hon vet att han i nuläget sitter fängslad utomlands för mord och att hon därför inte behöver oroa sig för honom nu.

Något senare omhändertog socialtjänsten även hennes andra barn, då hon blev häktad i två månader efter att en man som varit hemma hos henne blev tagen av polis i trapphuset med ”massor av kokain” på sig. Hon blev friad i rättegången men sitt barn fick hon inte tillbaka, inte heller sin lägenhet som hon förlorat under tiden i häkte. Efter rättegången levde Sofia ett turbulent liv i ungefär två års tid utan fast bostad och med intensivt drogmissbruk. Hon hängde ihop med en kille som både ”tar och säljer” narkotika och genom honom träffade hon sin nuvarande sambo. Hon säger själv att när hon träffade honom ”vände allting på en gång liksom”. När hon uppmanas vara mer specifik säger hon att hon blev kär, fick flytta in hos honom och de fick barn. Denna man har aldrig ”varit inne i svängen”, dvs. han har ingen kriminell bakgrund. Sofia säger att han ”alltid haft jobb”. Tidigt i förhållandet valde de att gå en utbildning tillsammans. De har nu varit sambos i åtta år. Sofia har slutat med narkotikan men säger att hon dricker för mycket öl nu istället.

6.3.3 Helen

Helen växte upp som enda barnet till två föräldrar som hon beskriver som ”kraftigt alkoholiserade” samt ”missbrukare av alla de slag”. De lämnade henne ofta ensam i lägenheten och när Helen var sex år slog några grannar larm varpå hon blev omhändertagen av socialtjänsten och placerad i en fosterfamilj. Hon trivdes i den familjen men fick bara stanna hos dem i två år, sedan tvingades hon flytta till en ny familj som hon inte trivdes hos. De var orättvisa och efter en tid misshandlade de henne. Efter en kort sejour på SiS-hem träffade hon en kille som hon beskriver som ”fel pojkvän” och som kontrollerade henne mycket hårt. Hon var tvungen att stjäla mat åt honom och om hon inte åt i smyg fick hon ingen mat för att han åt upp allt. Hon har alltid varit rädd för droger men som 21-åring började hon missbruka amfetamin. Vid den tiden bodde hon tillsammans med en annan kille med amfetaminberoende som utsatte henne för såväl fysisk som psykisk misshandel. Vid ett tillfälle var han nära på att slå ihjäl henne, och då rymde hon från honom och sökte upp sin pappa. Pappan bodde då hemma hos en vän, och där kunde hon inte bo, men han ordnade så att hon kunde bo hos en annan man eller ”gubbe” som Helen beskriver honom. Denna gubbe misshandlade henne samt utnyttjade henne sexuellt i utbyte mot narkotika, Helen berättar: ”Och då var det så att min pappa såg ju allt det här. Han satt ju bara och tittade på”.

Efter att ha rymt även ifrån ”gubben” träffade hon en man som hon levde tillsammans med i fyra år. Han sa ”du är för fin för att vara i de här kvarteren” och de reste planlöst långt ifrån hemstaden. Båda var beroende av narkotika och alkohol och hon beskriver att mannen ”har fått väldigt mycket delirium, alltså han pratar för sig själv, får för sig saker”. På sin resa stannade de och bodde på en stor bondgård där en man hade sommarkollo för ungdomar. Gårdsägaren utnyttjade barnen sexuellt och Helen blev så arg så att hon försökte mörda honom. Mordförsöket misslyckades och de

skyndade sig istället därifrån i en stulen bil. I ett uttalande säger Helen: ”men det var inte meningen att jag skulle ha barn, kan jag känna, nä jag ska inte ha några barn till den här jävla världen. Det hade jag bestämt, det kan ni glömma på en gång. Aldrig i livet”, men trots detta fick hon två barn ihop med den här mannen under deras fyra turbulenta år tillsammans. Till slut blev dock mannens alkoholmissbruk för intensivt och han blev hotfull, och då separerade de. Till en början delade de på vårdnaden av barnen men på senare tid sköter pappan om båda två. Efter att ha bott ensam en tid träffade hon en kille som inte var våldsam mot henne men som ”slog sönder” hennes lägenhet när hon ville separera från honom.

Helen har blivit utsatt för både psykisk och fysisk misshandel till och från genom hela livet och hon säger själv att hon har ”...trott att det är okej. Det är så det funkar...”. Hon berättar vidare att hon idag kan se att det inte är okej, för nu har hon levt ensam i tre år. Efter sitt senaste förhållande kontaktade hon självmant socialtjänsten och bad att få hjälp ut ur sitt drogberoende. De ordnade med en terapeut som hon tycker är jättebra och det fungerade för henne.

6.4 Betydelsen av partner för kvinnorna

Marie har levt största delen av sitt liv utan partner, mycket på grund av att hon varit livrädd för män. Något hos övervakaren gjorde att hon vågade lita på honom och de blev ett par. Det ligger nära till hands att identifiera hennes relation till mannen som en vändpunkt i hennes liv (se Abbott, 1997, s. 89), och hon säger själv att hon ”började leva” när de blev sambos. Vidare förklarar hon att hon efter att de flyttat ihop började känna att hon fick för mycket att förlora på att begå brott, vilket jag tolkar som att hennes relation med partnern innebar stärkta sociala band till samhället och bättre strukturerade rutinaktiviteter, vilket i sin tur påverkade hennes vilja att ändra sitt beteende. Maries livshistoria ligger således i linje med Laub & Sampsons (2003, s. 35-39) teori.

Till skillnad från Marie har både Sofia och Helen haft många manliga partners genom åren. Den stora majoriteten av dessa relationer var dessutom inte alls lika positiva och konstruktiva som Maries. Sofia säger t.ex. att den jobbigaste tiden i hennes liv var när hon var gift med mannen som misshandlade henne både fysiskt och psykiskt. Flera av Sofias relationer har varit direkt destruktiva och som ett led i detta har Sofia förlorat vårdnaden över två av sina tre barn till socialtjänsten. Både Sofia och Helen anger sina partners som anledningen till att de började med narkotika. Sofia har dock, i likhet med männen och med Marie, till slut träffat en man som hon kunde ha ett icke-destruktivt förhållande med. Sofias uttalande om att ”allting vände på en gång” när de träffades gör att denna relation, utifrån Laub & Sampsons (2003, s. 35-39) teori kan anses vara vändpunkten i hennes liv. När hon utvecklar detta uttalande är det tydligt att det faktum att partnern kunde erbjuda

en fast bostad är en av nyckelfaktorerna till att hon mådde bättre. Vidare läste hon och sambon en utbildning tillsammans. För att sammanfatta är betydelsen av partners för Sofia långt ifrån lika entydigt positiv som för de tre männen och för Marie, men efter att ha genomlidit flera destruktiva förhållanden fick hon ändå en vändpunkt med sin nuvarande sambo. Vad var det då som skiljde den sistnämnda relationen ifrån de tidigare? Fast bostad hade hon haft tidigare med flera av männen, inte minst med mannen hon var gift med under den period hon menar var den jobbigaste i hennes liv, så det kan inte ensamt vara en förklaringsfaktor i det här fallet. Däremot tolkar jag att den nuvarande relationen innebar konforma och strukturerade rutinaktiviteter på ett sätt som ingen av de tidigare relationerna gjort. Detta kan ju bero på att den nuvarande sambon, till skillnad från de tidigare männen, inte hade någon kriminell bakgrund. Vidare förändrades rutinaktiviteterna eftersom hon med sin nuvarande sambo kort efter att de blivit tillsammans valde att starta en utbildning. Rutinaktiviteterna i de tidigare förhållandena beskriver Sofia som ”strul” och de verkar ha kretsat kring bruk och handel med narkotika. Där finns alltså en skillnad mellan den nuvarande relationen och de tidigare som kan förstås teoretiskt utifrån såväl Laub & Sampsons (2003, s. 42) som Cohen & Felsons (1979, s. 591) resonemang. Dock är den äktenskapliga relationen i Sofias livshistoria ett tydligt exempel på att stark anknytning till en partner inte per automatik innebär stärkta sociala band till samhället samt bättre strukturerade rutinaktiviteter.

Ett ännu bättre exempel på detta är Helens livshistoria i sin helhet. Helen har haft flera och relativt långvariga förhållanden med manliga partners i sitt liv, men inget av dem kan anses ha inneburit något särskilt positivt eller konstruktivt för hennes del. Tvärtom tolkar jag det som att de senaste tre årens avsaknad av en partner har fungerat som vändpunkten i hennes liv. Hon har sedan hon separerade med sin senaste partner på egen hand sökt hjälp för att bli av med sitt drogberoende, och inte förrän då förstod hon att psykisk och fysisk misshandel inte behöver vara en del av hennes liv. Denna vändpunkt går inte att förstå utifrån Laub & Sampsons (2003) teori och eftersom den passade så bra in på alla de tre männen men så dåligt på två av kvinnorna har det blivit hög tid att närmare analysera likheter och skillnader mellan könen med hjälp av genusteorin.

6.5 Likheter och skillnader i betydelsen av partner mellan män och kvinnor

En av de mest framträdande likheterna mellan alla männen och kvinnorna när det gäller betydelsen av partner är att alla verkar sträva efter heterosexuell monogami. Såväl hegemonisk maskulinitet som normativ femininitet präglas av just en sådan heterosexuell monogami där det är norm att vilja leva tillsammans med en partner av det motsatta könet (Lander, 2003, s. 12; Messerschmidt, 2004, s. 42-43). Detta leder mig till att placera samtliga mina sex intervjudeltagare i underordnad maskulinitet/femininitet i genushierarkin, dvs. de strävar alla efter att leva upp till den idealiserade

bild av manligt respektive kvinnligt som råder i samhället, men på grund av sitt narkotikabruk och sin kriminalitet ses de av sig själva och övriga samhället som avvikare (Messeschmidt, 2004, s. 43). Det finns många fler tecken på placering i underordnad maskulinitet eller femininitet, ett tydligt exempel är när Carl svarar ”jag försöker passa in” på frågan om hur han tror att andra uppfattar honom. Att de alla strävar efter att träffa en partner att leva med kan således förstås mot bakgrund av att ett sådant heterosexuellt monogamt leverne är ett sätt för intervjudeltagarna att leva upp till bilden de har av den ideala mannen respektive kvinnan. Det är med andra ord ett sätt att vara ”normal” och bli respekterad (Lander, 2003, s. 12, 18-19).

Den största likheten är således deras gemensamma strävan efter att finna ”den rätte” partnern att leva tillsammans med. Den stora och teoretiskt mest intressanta skillnaden verkar i sin tur finnas i hur viktiga och gynnsamma sådana partners är för intervjudeltagarnas upphörande med brottslighet. I viss mån kan man säga att människors relationer med partners är starkare kopplade till deras upphörande med brott. Carl och Peters historier är tydliga exempel på poängen i Laub & Sampsons (2003, s. 42-43) teori eftersom de båda till en början levt ett ostrukturerat liv med lösa förbindelser till manliga vänner, innan de träffade en kvinna att slå sig till ro med. Dock finns det undantag i form av Tom, som levt tillsammans med två kvinnor innan han träffade den kvinna som fick honom att ändra livsstil. Dessutom innehåller Marias livshistoria en lika stark koppling mellan partner och upphörande som Carl och Peters gör. Marias livshistoria skiljer sig därmed radikalt från både Sofias och Helens livshistorier, som direkt verkar motsäga Laub & Sampsons (2003, s. 42-43) teori då de upplevt sina värsta och mest brottsaktiva stunder i livet när de varit som starkast knutna till en partner. Vidare har dessa kvinnor blivit utsatta för grova våldsbrott av sina partners, vilket ingen av männen rapporterar något om.

7. Slutsatser

Syftet med denna studie har varit att undersöka intervjudeltagarnas berättelser om partners genom åren, för att få djupare förståelse för vilken betydelse sådana partners har haft för deras upphörande med kriminalitet. Syftet var också att undersöka om betydelsen av partner skiljer sig åt mellan män och kvinnor.

7.1 Partner som vändpunkt

Studien visar att en partner har fungerat som vändpunkt i flera av intervjudeltagarnas livshistorier. Att träffa en partner har således i flera fall varit direkt avgörande för intervjudeltagarnas upphörande med kriminalitet. Anledningarna till att en partner kan ha sådan effekt på

intervjudeltagarnas liv är att denne erbjuder stabilitet och trygghet som i sin tur stärker intervjudeltagarens sociala band till samhället samt ger konforma och bättre strukturerade rutinaktiviteter. Detta gör att intervjudeltagaren upplever sig få för mycket att förlora på att begå brott. De nya rutinerna och banden till partnern och samhället påverkar således individens vilja att upphöra med brott. Denna vilja och ett aktivt val nämns av intervjudeltagarna som avgörande för att de ska kunna påbörja vägen mot konformitet. Dessa upptäckter stämmer därmed mycket väl överens med den teori som Laub & Sampson (2003, s. 35-39, 42-43) utvecklat.

Dock är det inte så enkelt att alla intervjudeltagare upphört med brott så fort de träffat en partner. Tre av de sex intervjudeltagarna har erfarenheter av relationer med partners som inte har hjälpt dem ur kriminaliteten. Detta kan till viss del förstås med hjälp av Laub & Sampsons (2003, s. 37) teori då dessa relationer förvisso ibland inneburit strukturerade rutinaktiviteter, men dock inte konforma sådana och heller inte några stärkta sociala band till samhället. Helens första förhållande är ett slående exempel på detta då hennes partner tvingade henne att stjäla mat åt honom dagligen. Sådana förhållanden gör intervjudeltagarna mer brottsaktiva och gynnar således inte deras upphörande med kriminalitet. Kvinnorna hade upplevt betydligt fler sådana missgynnsamma relationer med partners än männen, vilket inte kan begripliggöras med hjälp av Laub & Sampsons (2003) teori. Istället lämpar sig genusteori för den uppgiften.

7.2 Dubbel avvikelse och begränsade handlingsalternativ

Gällande likheter och skillnader mellan könen visar studien att samtliga sex intervjudeltagare strävade efter att leva upp till den idealiserade bilden av maskulinitet respektive femininitet. Detta tog sig uttryck i att de alla strävade efter att leva i heterosexuell monogami. Dock avviker de på grund av sitt drogbruk och sin kriminalitet i övrigt från dessa idealiserade bilder, varför samtliga positioneras i underordnad maskulinitet respektive femininitet (Messerschmidt, 2004, s. 43). Hur ska man då teoretiskt förstå skillnaderna mellan könen som visade sig ovan? Nära relationer till en partner var övervägande positivt för männens upphörande med brott men övervägande negativt för kvinnornas. Vi måste återigen gå till Connells (1987, s. 183; 2002, s. 54) genusordning och undersöka skillnader i de rådande idealbilderna – den hegemoniska maskuliniteten respektive den normativa femininiteten. I genusavsnittet ovan konstaterades att konsekvensen av att inte leva upp till idealet skiljer sig åt för män och kvinnor. Män som inte lyckas leva upp till det hegemoniska idealet tillskrivs kvinnliga egenskaper som svaghet och rädsla, medan kvinnor som inte lyckas leva upp till det normativa idealet ses som dåliga, äckliga eller ickerespektabla (Lander, 2003, s. 20-22; Connell, 2005, s. 78-79). Det kan vara så att denna skillnad får konsekvenser för männens och kvinnornas möjligheter att träffa konforma partners eller överhuvudtaget partners de kan ha en

ickedestruktiv relation med. Mycket av det beteende som är kriminaliserat i dagens samhälle är förknippat med manlighet, exempelvis att bruka narkotika, att vara riskbenägen eller våldsam (Se t.ex. Lander, 2003, s. 143). En man med kriminell livsstil är således en maskulin man och denne riskerar därför inte att bli femininiserad och tillskrivas egenskaper som svaghet och rädsla¹⁹. Samma anledningar gör kvinnor som begår brott dubbelt avvikande, dels på grund av brottsligheten i sig, och dels eftersom brottsligheten ses som maskulint kodad (Se Lander, 2003, s. 20-22, 143). Kvinnor som positioneras i underordnad femininitet har i och med detta mer begränsade handlingsalternativ generellt än män som positioneras i underordnad maskulinitet, och det innefattar även möjligheter att träffa och välja en partner. Kvinnornas strävan efter att leva tillsammans med en man i kombination med hennes begränsade handlingsalternativ gör att hon väljs in i, och stannar kvar i relationer även om de är direkt destruktiva för henne (eller för båda). Männen har samma strävan men bättre handlingsalternativ och har därför större chans att träffa en konform partner eller en partner som de kan ha en ickedestruktiv relation med.

8. Avslutande diskussion

I studien förekom likheter och skillnader mellan könen som inte kunde förstås med hjälp av de kontrollteorier jag presenterade i teoriavsnittet, eftersom dessa inte har något genusperspektiv och endast behandlar mäns kriminalitet. Genusperspektivet har i min mening tillfört mycket till analysen och en stor del av resultaten hade inte gått att förstå utan detta. Inte minst hade jag i hög grad riskerat att förlora det större sammanhanget som Laub & Sampson (2003, s. 40) menar att vändpunkter bör studeras i (men som de själva olyckligt nog förlorar) om jag inte anlagt ett genusperspektiv och analyserat resultaten i förhållande till den rådande genusordningen. Det är i min mening olyckligt att teorier som syftar till att förklara vad som får människor att upphöra med eller hålla sig ifrån brott inte innefattar ett genusperspektiv då det, som Messerschmidt (1993, s. 1) påpekat, är allmänt känt att män står för den stora majoriteten av brottsligheten. Dock förstår jag mycket väl att en studie behöver begränsas. Jag har i denna studie fokuserat på betydelsen av partner för intervjudeltagarnas upphörande med brottslighet. Under arbetets gång har jag emellertid stött på andra faktorer som kan spela stor roll för upphörandeprocessen. Ett exempel är Carls metadonbehandling, eftersom metadonbehandling i sig självt innebär radikalt förändrade rutinaktiviteter då det hela går ut på att patienten åter ska införlivas i samhället och inte minst arbetslivet (för en fördjupning se Gunne, 2001). Carl själv säger inte mycket om själva metadonbehandlingen och menar visserligen att hans fru var själva orsaken till att han

¹⁹ Ett tydligt exempel på att kriminella män ses som manliga och är attraktiva är Juha Valjakkala som dömdes till livstids fängelse för mord och enligt Aftonbladet "fick och får fortfarande hela tiden kärleksbrev till fängelset, många från kvinnor som erbjuder giftermål på stående fot" (Löfgren, 2006).

överhuvudtaget ansökte om att få den, men jag misstänker ändå att den starka kontroll som behandlingen i sig självt innebär kan ha spelat en roll i att Carl höll sig borta från brottsligheten. På grund av studiens syfte samt Carls egen berättelse har jag dock begränsat mig till att inte närmare analysera metadonbehandlingens betydelse för Carls upphörande med kriminalitet.

8.1 Förslag på vidare forskning

Slutligen vill jag ta fasta på en annan viktig skillnad i männens och kvinnornas berättelser om partners då två av kvinnorna (men ingen av männen) rapporterat grova fall av utsatthet för såväl fysisk som psykisk misshandel från partnern ifråga. Vad just denna psykiska och fysiska misshandel betyder för individer med kriminell livsstil och deras upphörande med brott verkar vara ett i princip outforskat område. Lander (2003, s. 172-173) skriver att kvinnorna i hennes studie som rapporterade liknande erfarenheter av våld i nära relationer använde droger för att orka med tillvaron. Även i min studie ser jag att kvinnorna som utsätts för våld av sina partners också använder droger i samband med detta. Således kan ett förhållande som innehåller så mycket våldsinslag inte anses vara konstruktivt, positivt eller gynnsamt när det gäller individens upphörande från brott. Resultaten visar istället på det motsatta; att relationer med sådana typer av våldsinslag verkar vara direkt negativa för individens möjligheter att upphöra med brott. Sofia och Helen fick, i likhet med kvinnorna i Landers (2003, s. 200, 222-223) studie, narkotika av sina våldsamma partners och Helens första man tvingade henne att stjäla mat åt honom. De kom därmed längre ifrån ett eventuellt upphörande med brottslighet. Betydelsen av våld i nära relationer för individers upphörande med brott tas inte upp i någon av de studier jag presenterat i denna uppsats, och jag har heller inte hittat någon annan studie som berör området. Undantaget är visserligen Cohen & Felson (1979), som skriver om våld i nära relationer (eller *familjevåld*) men bestämt hävdar att familjemedlemmar inte är lika farliga för varandra som personer utanför familjen är för dem. Jag var tidigt tveksam till detta uttalande och även mina resultat talar emot dem. Jag anser att våld i nära relationer kan ha stor betydelse för huruvida en relation kan fungera som en positiv vändpunkt för en individ med kriminell livsstil och få denne att påbörja en väg mot konformitet. Därför ser jag gärna att betydelsen av våld i nära relationer för individers (såväl män som kvinnors) upphörande med brottslighet blir ämne för framtida forskning. Denna framtida forskning får gärna ha ett genusperspektiv för att möjliggöra en analys av eventuella likheter och skillnader mellan könen. Ett sådant fokus skulle kunna fördjupa förståelsen för nära relationers betydelse för individers upphörande med brott, vilket jag hoppas att denna studie har visat är ett mycket spännande och engagerande forskningsområde!

9. Litteraturförteckning

Abbott, J. (1997) "On the Concept of Turning Point", *Comparative Social Research*, Vol. 16, s. 85-105.

Bryman, A. (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Brå. (2007) *Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer*. Brå-rapport 2007:6. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Carlsson, C. (2011) "Using 'Turning Points' to Understand Processes of Change In Offending: Notes from a Swedish Study on Life Courses and Crime", *The British Journal of Criminology*, Publicerad i nätupplaga 1a augusti 2011, s. 1-16.

Cohen, L. E. & Felson, M. (1979) "Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach", *American Sociological Review*, 1979, Vol. 44, Nr. 4, s. 588-608.

Connell, R. W. (1987) *Gender & Power: Society, the Person and Sexual Politics*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. W. (2002) *Gender*. Cambridge: Polity Press.

Connell, R. W. (2005) *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.

Gadd, D. & Farrall, S. (2004) "Criminal Careers, Desistance and Subjectivity: Interpreting Men's Narratives of Change", *Theoretical Criminology*, 2004, nr. 8, s. 123-156.

Gunne, L. (2001) "Metadonprogrammet i Stockholm på repressiva villovägar", *Läkartidningen*, 2001, Vol. 98, nr 28-29, s. 3251-3253

Hirschi, T. (1969) *Causes of Delinquency*. Berkeley: University of California Press.

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009): *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lander, I. (2003) *Den flygande maran. En studie om åtta narkotikabrukande kvinnor i Stockholm*. Stockholm: Kriminologiska institutionen.

Laub, J. H. & Sampson, R. J. (2001) "Understanding Desistance from Crime", I: M. Tonry (red.) *Crime and Justice: A Review of Research*, Vol. 28. s. 1-69. Chicago: University of Chicago Press.

Laub, J. H. & Sampson, R. J. (2003) *Shared Beginnings, Divergent Lives: Delinquent Boys to Age 70*. Cambridge: Harvard University Press.

Lemert, E. M. (1951) *Social Pathology: A Systematic Approach to the Theory of Sociopathic Behavior*, New York: McGraw-Hill.

Messerschmidt, J. W. (1993) "Gender and Criminological Theory" ur: *Masculinities and Crime: Critique and Reconceptualization of Theory*, Boston: Rowman & Littlefield Publishers, s. 1-29 (29 s.).

Messerschmidt, J. W. (2004) *Flesh and Blood: Adolescent Gender Diversity and Violence*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers.

Sampson, R. J. & Laub, J. H. (2005) "A Life Course View of the Development of Crime", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 602, s. 12-45.

Sarnecki, J. (2009) *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.

SOU 2010:15 (2010) *Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp*. Betänkande av utredningen mot kriminella grupperingar.

Thomsson, H. (2002) *Reflexiva intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (Inget datum) *Forskningsetiska principer inom humanistisksamhällsvetenskaplig forskning*. (17 s.).

10. Övriga källor

Kriminologiska institutionen (2010) "The Stockholm Boys: Life-Courses and Crime In the Swedish Welfare State Trough Half a Century". Hämtad 30/11 2011 på <http://www.criminology.su.se/forskning/forskningsprojekt/the-stockholm-boys>

Löfgren, E. (2006) ”Juha: Jag har haft sju fruar”. *Aftonbladet*. Hämtad 15/12 2011 från <http://www.aftonbladet.se/nyheter/article11005359.ab>

RFSL (2011) ”Begreppslista”. Hämtad 3/12 2011 på <http://www.rfsl.se/?p=410>

SiS. (2011) ”Verksamhet”. Hämtad 30/11 2011 på <http://www.stat-inst.se/om-sis/verksamhet/>